

Inkluzivni knjižnični programi i usluge za djecu

Grgić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:707788>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij informatologije

Lucija Grgić

Inkluzivni knjižnični programi i usluge za djecu

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Martinović

Osijek, 2021.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Preddiplomski studij informatologije

Lucija Grgić

Inkluzivni knjižnični programi i usluge za djecu

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti, informacijski sustavi
i informatologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Martinović

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 30. kolovoza 2021.

Lucija Grgić, 0122229038
ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

Sažetak	5
1. Uvod.....	6
2. Dječje knjižnice	8
3. Zadaće i ciljevi dječjih knjižnica i odjela.....	9
4. Korisnici dječjih knjižnica	11
5. Kompetencije knjižničara dječjih knjižnica	13
6. Knjižnični programi i usluge za djecu	14
7. Razvoj knjižničnih programa i usluga za djecu s posebnim potrebama	16
7.1. Važnost razvijanja programa i usluga za djecu s posebnim potrebama	19
7.2. Prostor knjižnice prilagođen djeci s posebnim potrebama.....	20
8. Primjena i razvoj knjižničnih programa i usluga za djecu s posebnim potrebama u svijetu	21
10. Budućnost knjižničnih programa i usluga za djecu s posebnim potrebama.....	26
11. Zaključak.....	27
Literatura.....	28

Sažetak

Osnovni cilj ovoga rada je ukazati na postojanost i važnost razvoja knjižničnih programa i usluga za djecu, a posebice za djecu s posebnim potrebama. Iako su u manjini, djeca s posebnim potrebama najčešće imaju veće potrebe za pomoći oko čitanja, pisanja, razumijevanja pročitanoa i učenja općenito. Upravo zato knjižnice trebaju osigurati programe i usluge prilagođene svima neovisno o vrsti potrebe koju dijete ima.¹ U radu će se definirati pojam posebnih potreba, pojasniti knjižnicu kao informacijsku ustanovu koja ima izuzetnu važnost u razvoju rane pismenosti u djece, pojasniti uloga knjižnice i njezino poslanje, te utvrditi koje su sve usluge i programi potrebni za kvalitetno poslovanje dječje knjižnice s obzirom na različite skupine korisnika koji ju posjećuju. Također, u radu će se osvrnuti na djecu s posebnim potrebama kao korisnike knjižnice, na građu koja im je potrebna te na adekvatan prostor kakav bi knjižnica trebala imati. Na kraju rada prikazat će se stanje postojećih usluga i programa za djecu s posebnim potrebama u Republici Hrvatskoj te onih koji bi se mogli razviti u budućnosti. Osim stanja u Republici Hrvatskoj, rad prikazuje i stanje knjižničnih usluga i programa za djecu s posebnim potrebama u svijetu, a glavni je naglasak na razlici između slabije i jače razvijenih zemalja poput zemalja Amerike i Južne Afrike, te pojedinih europskih zemalja.

Ključne riječi: djeca s posebnim potrebama, usluge, knjižnični programi, Republika Hrvatska

¹ Rački, Josip. Osobe s osobitim potrebama : Tretman osobitih potreba u školi i drugim životnim sredinama. // Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja Vol. 5/ No.1, 21 (1996.), str. 91. URL: <https://hrcak.srce.hr/32201> (2021-06-30)

1. Uvod

Razvoj pismenosti od velike je važnosti kako za odrasle tako i za djecu, a mjesto na kojemu se upravo to i potiče jest knjižnica. Knjižnica nudi razne usluge i programe čiji su ciljevi razvoj pismenosti, poticanje čitanja i promicanje važnosti čitanja, knjige i knjižnice općenito. Za razliku od prijašnjih vremena kada djeca nisu bila tzv. aktivni članovi knjižnica danas se može primijetiti upravo suprotno. Djeca od malih nogu posjećuju knjižnice stoga se vrlo rano upoznaju s funkcijom knjižnice, raznim općim pojmovima, društvenim pitanjima te se suočavaju s problemima čitanja i razumijevanja pročitanoga. Djeca u svoje slobodno vrijeme također zahtijevaju pažnju i žele razvijati maštu što dovodi do potrebe za razvijanjem dodatnih programa i usluga za djecu u dječjim knjižnicama. Osmišljavanjem programa koje će djeca pohađati u svoje slobodno vrijeme, u djece će se razviti kreativnost te će na knjižnicu gledati ne samo kao na mjesto za učenje već i na mjesto za igru i zabavu. S druge strane, razvojem dodatnih programa i usluga knjižnice podržavaju i odgovaraju na dječja prava, stvaraju uvjete za optimalni razvoj svojih usluga te visoko kotiraju u odnosu na ostale ustanove koje takve usluge ne razvijaju. Osim što odgovaraju na dječja prava, poštuju i odrednice Opće deklaracije o ljudskim pravima³, Konvencije o pravima djeteta⁴, te Ustava Republike Hrvatske⁵. Nažalost, kako do prije nekoliko godina djeca uopće nisu bila priznata kao korisnici knjižnice, knjižnice im nisu pridavale preveliku pozornost, a samim time i djeca s posebnim potrebama bivala su zakinuta. S vremenom se to promijenilo pa su knjižnice djeci i uslugama koje su za njih potrebne, počele davati zasluženu pozornost. Razvoj tehnologije bio je od velike koristi jer otkako je tehnologija počela napredovati knjižnice su počele razvijati sve više novih usluga i programa za djecu s posebnim potrebama. Organizacijom dodatnih aktivnosti i programa za slobodno vrijeme djeci se kroz igru i zabavu daje mogućnost učenja i stjecanja raznih vještina potrebnih za život. Uzimajući u obzir da među korisnike knjižnica spadaju i djeca s raznim poteškoćama, knjižnice svakako trebaju svoje poslovanje unaprijediti u smislu poboljšanja postojećih i razvijanja novih usluga i programa prilagođenih svima neovisno o dobi, spolu, rasi, nacionalnoj pripadnosti, invaliditetu i dr. Poznato je da knjižnice najčešće nemaju

³ Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (2021-06-30)

⁴ UNICEF. Konvencija o pravima djeteta. URL: <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta> (2021-06-30)

⁵ Ustav Republike Hrvatske. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_41_705.html (2021-06-30)

dovoljno financijskih sredstava, prostora, a ponekad niti dovoljno stručnog osoblja za razvoj usluga i programa koji su prilagođeni svim njezinim korisnicima, a posebice onima s posebnim potrebama. S obzirom na vidljiv porast broja djece u hrvatskim knjižnicama, knjižnice se sve više okreću ka djeci kao korisnicima, te za njih razvijaju nove usluge i programe koji će poboljšati trenutno stanje knjižnice, ali i privući još više korisnika.⁶ Upravo u tim statističkim podacima o porastu broja djece u knjižnicama primjećuje se važnost tehnologije ali i knjižnice u današnjem svijetu jer podiže nove generacije ljudi o kojima ovisi budućnost.

⁶ Knjižnice grada Zagreba. Izvještaj o radu Knjižnica grada Zagreba za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2020. (brojčani pokazatelj), 01/2021. URL: https://issuu.com/knjiznicegradzagreba/docs/izvjestaj_2020 (2021-09-12)

2. Dječje knjižnice

Djeca su korisnici knjižnice koji kao i odrasli imaju pravo na svoj prostor, na usluge koje su prilagođene izričito njima, na vrijeme posvećeno njima i naravno, na građu primjerenu za njih. S obzirom na to, krajem 19. stoljeća u SAD-u pokrenute su prve dječje knjižnice, dok je u Hrvatskoj to pak uslijedilo tek početkom 20. stoljeća. U početku, dječje knjižnice bile su igraonice s igrotekom u koje se prihvaćalo samo djecu školske dobi. Kasnije, usvajanjem Konvencije o pravima djeteta 1989. godine sva djeca imaju jednaka prava, odnosno sva djeca imaju pravo doći u knjižnicu i postati njezinim članovima. S vremenom broj dječjih knjižnica, ali i odjela je porastao, pa je samim time došlo do potrebe za većim prostorom, novom građom, uslugama i programima za djecu.⁷ Jedna od najvažnijih uloga dječje knjižnice jest upravo ta da ona, uz obiteljsko okruženje, predstavlja mjesto za razvijanje rane pismenosti. Djeca dolaskom u knjižnicu razvijaju razne sposobnosti, upoznaju se s knjigom, uče prva slova, uče se odnositi prema knjizi, uče o važnosti knjige, čitanja, obrazovanja, ali i knjižnice općenito. Sukladno tome, dječja knjižnica treba imati adekvatan prostor za svoje korisnike te treba biti opremljena dovoljnom količinom raznovrsne građe poput slikovnica, knjiga za mlade, audiovizualne građe, igračaka, stripova, referentne građe za roditelje, odgojitelje i učitelje, društvenih igara, časopisa i sl. Dječje knjižnice namijenjene su dojenčadi, maloj djeci, djeci predškolske dobi, djeci do 13 godina starosti te djeci s posebnim potrebama, ali i njihovim roditeljima, skrbnicima i drugim članovima obitelji. Također, dječja knjižnica namijenjena je odgajateljima u vrtiću, školskim učiteljima te drugim osobama koje rade s djecom, medijima i knjigama. Dakle, dječja je knjižnica zaista od ključne važnosti kada je u pitanju razvoj rane pismenosti kod djece. Osim razvoja rane pismenosti, knjižnica kao informacijska ustanova treba nuditi razne mogućnosti i usluge za svoje korisnike od kojih je posudba građe svakako najraširenija. Osim raznovrsnih mogućnosti i usluga koje dječja knjižnica treba nuditi, svaka knjižnica ima svoje zadaće i ciljeve, no o njima nešto više slijedi u nastavku rada.⁸

⁷ UNICEF. Nav.dj. str. 11.

⁸ IFLA. Libraries Serving Disadvantaged Persons Section : Strategic Plan 2006-2007. URL: <http://origin-archive.ifla.org/IV/ifla61/slides94.html> (2021-06-30)

3. Zadaće i ciljevi dječjih knjižnica i odjela

Dječja knjižnica, ali i dječji odjeli u sklopu narodnih knjižnica osim velike uloge u razvijanju rane pismenosti imaju mnoštvo zadataka i ciljeva. Prva i najznačajnija zadatak dječje knjižnice jest zadovoljavanje potreba svojih korisnika. Dakle, svaka dječja knjižnica i dječji odjel svojim korisnicima moraju dati pravo na slobodan i besplatan pristup građi, informacijama i programima pod jednakim uvjetima. Pružanje prava na informaciju, razvoj cjeloživotnog učenja, kulturni razvoj, razvoj vještina pisanja i navika čitanja samo su neke od zadataka dječjih knjižnica i odjela. Također, važna zadatak dječjih knjižnica je i organiziranje različitih projekata, aktivnosti i radionica prilagođene djeci, te pružanje mogućnosti pristupa dostupnim izvorima svakome od njih.⁹ S obzirom na to da su roditelji, ali i ostali članovi obitelji ključni sudionici u razvoju djetetovih navika i sposobnosti, knjižnica je dužna omogućiti im sudjelovanje u dječjim aktivnostima jer su upravo oni ti koji će, uz knjižničara, ohrabrivati djecu te se zalagati za njihovu slobodu i sigurnost. Velika uloga roditelja očituje se i u novim knjižničnim uslugama i programima za djecu koje knjižnica učestalo razvija. Kao što je već spomenuto, knjižnične usluge prilagođavaju se korisnicima, pa se tako zadatak i ciljevi knjižnica sve više šire na način da knjižnice svoje usluge prilagođavaju online okruženju u kojemu su djeca sve više prisutna. Dakle, roditelji su ti koji djeci pomažu pri korištenju online knjižničnih usluga te su samim time prisutni u razvoju raznih vještina u svoga djeteta. Osim zadataka koje su vezane uz razvijanje online usluga, zadatak knjižnice jest i davanje mogućnosti djeci da „osjete radost čitanja i uzbuđenje otkrivanja znanja i djela mašte“¹⁰. Sve navedene zadatak dječje knjižnice imaju jednake ciljeve koji se odnose na osnaživanje i ohrabrivanje djece da postanu sposobni, hrabri i samopouzdana ljudi koji se zalažu za sigurnost, slobodu i mir u svijetu.¹¹ Neki od tih ciljeva su stvaranje i poticanje trajnih čitateljskih navika u djece, svladavanje vještina koje će im pomoći pri budućem korištenju i vrednovanju informacija neovisno o njihovoj vrsti, količini i izvoru. Također, cilj dječjih knjižnica jest razvijanje osjećaja za rad i komunikaciju unutar određene skupine ili zajednice. Osim razvijanja osjećaja za kvalitetnu komunikaciju i poticanja čitateljskih navika, ciljevi dječjih knjižnica odnose se i na poticanje

⁹ Isto.

¹⁰ Usp. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 13.

¹¹ Isto. Str. 4.

slobode mišljenja i govora, poticanje kulturne i društvene svijesti te poticanje izražavanja i prezentiranja vlastitih ideja.¹²

¹² IFLA. Libraries for Children and Young Adults IFLA Section. URL: <https://www.ifla.org/libraries-for-children-and-ya> (2021-06-30)

4. Korisnici dječjih knjižnica

Knjižnica je mjesto na kojemu se okuplja mnoštvo ljudi neovisno o dobi, spolu, rasi, nacionalnoj pripadnosti i dr. Naravno, ciljane skupine korisnika određene knjižnice ovise o vrsti knjižnice i njezinim ciljanim skupinama. Poznato je da su korisnici dječjih knjižnica uglavnom djeca, no to ne znači da je dječja knjižnica namijenjena isključivo njima. Iako su ciljana skupina dječjih knjižnica djeca, nju posjećuju i roditelji, članovi obitelji, odgajatelji, učitelji i svi oni koji rade s djecom, medijima i knjigama. S obzirom na to da nitko nije premlad da bio postao članom knjižnice, te da su članovi knjižnice nerijetko i dojenčad i mala djeca, podrazumijeva se da će oni imati pratnju roditelja, staratelja ili nekog starijeg člana obitelji. Isto tako, odgajatelji, učitelji i sve one osobe koje rade s djecom članovi su knjižnice jer svoj način rada i svoja znanja i vještine proširuju upravo u knjižnici. Postoji nekoliko glavnih skupina korisnika dječjih knjižnica, no one kojima se posvećuje najviše pozornosti su bebe, djeca rane dobi, djeca i mladi. Bebama se smatraju svi oni do jedne godine starosti, dok u skupinu djece rane dobi spadaju sva ona djeca od jedne do tri godine starosti. U skupinu djece ubrajamo djecu od tri do trinaest godina, a sve nakon trinaeste godine smatra se mladima.¹³ Navedene skupine korisnika dječjih knjižnica zahtijevaju posebnu pozornost te poticanje na korištenje knjižnica jer o tome ovisi njihova budućnost kada je u pitanju knjižnica, njezino korištenje i interes za istim. Uz dovoljnu količinu programa, usluga, materijala ali i pažnje osoblja prema korisnicima osigurava se kvalitetan razvoj djeteta, te kvalitetan odnos djeteta prema knjizi koji će se u budućnosti još više razvijati.¹⁴ Također, korisnici knjižnice su i tzv. „mladi odrasli“, no za njih nije određena točna dobna skupina jer nju određuje svaka knjižnica zasebno. U tu skupinu korisnika knjižnice najčešće spadaju tinejdžeri za koje je poznato da u tom razdoblju vrlo često mijenjaju interese, pokušavaju napustiti svakodnevicu, te šire svoje spektre aktivnosti, pa je im je tako potrebno pružiti još više pozornosti i dati im na izbor široki raspon knjiga koje odgovaraju njihovim interesima i potrebama.¹⁵ Kako bi se ispunila sva navedena očekivanja i zadaci vezani uz korisnike, knjižnica osim djece za svoje korisnike treba imati i učitelje, odgajatelje, roditelje, njegovatelje, staratelje i sve one koji sudjeluju u psihološkom i emocionalnom razvijanju djece i mladih, pa su tako dodatne edukacije, aktivnosti i suradnja s knjižnicama ključne za kvalitetno obavljanje knjižničarske djelatnosti. Kao što je već spomenuto,

¹³ IFLA. Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED497653> (2021-07-14)

¹⁴ Isto.

¹⁵ IFLA. Guidelines for Library Services For Young Adults. URL: <https://archive.ifla.org/VII/s10/pubs/ya-guidelines-en.pdf> (2021-07-04)

na korištenje knjižnice imaju pravo svi, pa tako i djeca s posebnim potrebama. Pojam djeca s posebnim potrebama odnosi se na svu onu djecu koja imaju neki od oblika invaliditeta, ali i djecu koja pripadaju nacionalnim manjinama, koja imaju slabiji socio-ekonomski ili društveni status, nezbrinutu djecu itd. Dakle, knjižnice kao informacijske, kulturne i odgojno obrazovne ustanove trebaju posjedovati građu prilagođenu svakom obliku posebne potrebe te tu građu djeci dati na korištenje, a daljnji tekst odgovara na pitanja vezana uz to. Poznato je da djeca s posebnim potrebama zahtijevaju posebnu pažnju, a nerijetko i drugačije aktivnosti od ostale djece stoga knjižnica treba imati dovoljno stručnog osoblja za rad s različitim skupinama djece.¹⁶

¹⁶ IFLA. Nav. dj.

5. Kompetencije knjižničara dječjih knjižnica

Kompetencije knjižničara od velike su važnosti za poslovanje i status knjižnice pa je tako pri zapošljavanju knjižničnog osoblja vrlo važno obratiti pozornost upravo na njih. Pored obavljanja svoje glavne djelatnosti, odnosno obavljanja knjižničarskih poslova i kompetencija vezanih uz njih, dječji knjižničar treba biti i stručnjak za rad s djecom. Djeca su pak jedna od zahtjevnijih skupina korisnika knjižnice stoga dječji knjižničar ima veliku ulogu u razvoju kvalitete poslovanja dječjih knjižnica. Dobar dječji knjižničar poznaje razvoj djeteta, razvoj rane pismenosti u djece, poznaje literaturu za djecu te ima sposobnost procjene građe prikladne za određeno dijete.¹⁷ On mora imati prvenstveno entuzijazam za rad s djecom i knjigama, pa tek onda ostale vještine i sposobnosti poput dobrih međuljudskih odnosa, afiniteta za timski rad, sposobnosti umrežavanja i suradnje, otvorenosti za promjene, dobre komunikacije, kreativnosti pri osmišljavanju programa i usluga i dr.¹⁸ Posao dječjeg knjižničara nije nimalo lak jer osim klasičnih znanja potrebnih za knjižničnu djelatnost, mora imati i znanja za rad s djecom s posebnim potrebama. Dječji knjižničar mora biti spreman na sve i treba znati ispravno reagirati u određenim situacijama te treba znati pomoći djetetu neovisno o vrsti pomoći koje ono zahtijeva. Također, treba biti upoznat s psihologijom djece jer je ipak knjižničar taj koji povezuje dijete i knjižnicu te mu pomaže pri razvijanju rane pismenosti. Osim poznavanja rada s djecom, dječji knjižničar treba poznavati građu koju knjižnica posjeduje, te treba imati sposobnost prenošenja znanja i informacija na djecu, a u današnje vrijeme znatnog napretka tehnologije treba biti spreman pružati i prenositi znanja i o računalnoj pismenosti. Unatoč svim navedenim kompetencijama koje dječji knjižničar treba imati, nažalost ponekad ih se još uvijek smatra manje vrijednima od onih koji rade na odjelu za odrasle. Nerijetko im se dodjeljuju poslovi poput popravaka knjiga umjesto onih za koje su doista obučeni.¹⁹

¹⁷ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Povremeno izdanje Hrvatskog knjižničarskog društva. Novi niz, knj. 18. Zagreb: HKD, 2008.

¹⁸ IFLA. Nav.dj.

¹⁹ Stričević, I.; Čičko, H.; Križanić Delač, Đ. Knjižnične službe I usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspective. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 49/No.1 (2006.) str. 34. URL: <https://hrcak.srce.hr/165708> (2021-07-04)

6. Knjižnični programi i usluge za djecu

Knjižnica je mjesto na kojemu njezini korisnici osim što kvalitetno provode vrijeme, poboljšavaju razne sposobnosti, stoga je dužnost knjižnice da svojim korisnicima pruži kvalitetne knjižnične programe i usluge. Prema IFLA-inim smjernicama za dječje knjižnice, većina knjižničnih usluga i programa treba se odnositi i u svojoj biti i odnosi se na razvoj vještina čitanja i pisanja svih dobnih skupina. Razvoj knjižničnih usluga dječjih knjižnica odraz je narodnih knjižnica stoga se usluge i programi trebaju redovito organizirati i unaprjeđivati.²⁰ Kako bi knjižnica mogla redovito i kvalitetno provoditi svoje programe i usluge namijenjene djeci i njihovim roditeljima potrebno je osigurati adekvatan prostor. Prostor dječjih knjižnica treba biti osmišljen i organiziran prema normama i zakonima o prostoru knjižnice te se s njime treba postupati kao i u svim ostalim narodnim knjižnicama. Važno je naglasiti pitanje prostora u knjižnicama jer je dobar i ugodan prostor ključan za pozitivnu atmosferu u kojoj će djeca provoditi svoje vrijeme. Naime, ugodna atmosfera i lijep prostor djeci djeluju stimulativno na proces učenja te se oni samim time osjećaju ugodno i dobrodošlo što uvelike utječe na pozitivne rezultate kada je u pitanju posjećenost knjižnice. Dakle, prostor knjižnice je važan čimbenik kada je u pitanju stanje knjižnice te treba biti prilagođen korisnicima i događanjima koji se u njemu odvijaju. Nadalje, kada je riječ o uslugama i programima u dječjoj knjižnici važno je spomenuti izložbe dječjih radova, susrete s piscima, grupne posjete knjižnici i pričanje priča jer upravo te aktivnosti najčešće se provode u knjižnicama. Pored njih, knjižnica organizira i razne priredbe za djecu, radionice raznih tematika te igraonice i pričaonice. Svaka knjižnica svoje usluge, aktivnosti i programe osmišljava sukladno mogućnostima, znanjima i kompetencijama knjižničnog osoblja, ali i financijskom stanju, no sve te usluge moraju biti prilagođene različitim dobnim skupinama korisnika.²¹ Na primjer, za bebe i djecu rane dobi pripremaju se razne igre koje potiču na slušanje, pričanje, raspoznavanje oblika i razne druge vještine ranog opismenjavanja. Također, organiziraju se razni glazbeni programi, predstave, priredbe i igrokazi koji potiču maštu i kreativni razvoj. Recitacije pjesmica s rimom, uspavanke, pričanje priča, čitanje i korištenje interaktivnih slikovnica, igraćaka i instrumenata također su usluge koje knjižnice nude. Osim usluga koje se provode bez uplitanja tehnologije, za tu skupinu korisnika potrebno je pripremiti i one usluge koje se odnose na korištenje iste.²² S druge

²⁰ IFLA. Nav.dj.

²¹ Stričević, I.; Čičko, H.; Križanić Delač, Đ. Nav.dj. str. 32.

²² IFLA. Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED497653> (2021-07-14)

strane, postoje i usluge za mlade, a neke su od njih: besplatan pristup internetu, organiziranje obilaska knjižnice pružanje informacija potrebnih za obrazovanje i daljnji osobni razvoj, organiziranje obuka za pretraživanje i korištenje relevantnih izvora informacija neovisno o njihovom formatu, pružanje mogućnosti pristupa izvorima iz drugih knjižnica i dr.²³ Unatoč navedenim financijskim i drugim problemima pri osmišljavanju i organiziranju usluga i programa za djecu, knjižničari i dalje teže ka napretku i trude se osmisliti i održati što kvalitetnije aktivnosti za korisnike jer ipak to i je jedan od glavnih ciljeva dječje knjižnice. Knjižnično osoblje kao takvo mora imati kvalitetnu i dovoljno razvijenu i temeljitu edukaciju za rad s djecom jer su djeca ipak „najzahtjevnija“ skupina korisnika kojima je razvoj pismenosti i navika čitanja tek u početnom stadiju te će ga tek početi razvijati i koristiti u budućnosti. Sukladno tome, knjižnica treba redovito organizirati odlaske osoblja na stručne skupove jer će se na taj način usluge i programi za djecu moći bolje, kvalitetnije i brže razvijati.

²³ IFLA. Guidelines for Library Services For Young Adults. URL: <https://archive.ifla.org/VII/s10/pubs/ya-guidelines-en.pdf> (2021-07-04)

7. Razvoj knjižničnih programa i usluga za djecu s posebnim potrebama

Djeca s posebnim potrebama pripadaju zasebnoj skupini korisnika dječje knjižnice, no unatoč tome ni po čemu ih se ne izdvaja od druge djece. S obzirom na to da do kraja 19. stoljeća nisu postojale dječje knjižnice niti dječji odjeli u knjižnicama možemo zaključiti da programi i usluge za djecu nisu bili poznat pojam. Pojavom dječjih knjižnica, usluge i programi za djecu polako su se počeli razvijati, no djeca i dalje nisu imala svoja prava te nije svako dijete imalo pravo doći i postati članom knjižnice. Ta situacija promijenila se tek 1989. godine Konvencijom o pravima djeteta koja je donijela odrednice koje ukazuju na jednaka prava sve djece. Dakle, tek tada su se usluge i programi za djecu počeli osmišljavati i razvijati u količini koja je zadovoljavala tadašnje potrebe. S vremenom se pojavila potreba za programima i uslugama za djecu s posebnim potrebama neovisno o tome je li to bio invaliditet, slabiji socio-ekonomski status, nezbrinuto dijete ili bilo koja druga vrsta potrebe.²⁴ Vrsta i provođenje programa i usluga za djecu s posebnim potrebama uvelike ovisi o vrsti potrebe koju dijete zahtijeva, odnosno nije prihvatljivo gluhom djetetu i djetetu koje pripada nekoj nacionalnoj manjini pružiti jednaka usluga i ponuditi isti program. S obzirom na to knjižnica treba razviti raznovrsne programe i usluge. Na primjer, za osobe s poteškoćama s vidom treba pripremiti programe koji uključuju pomagala poput reproduktora zvuka, džepnih povećala, zvučnih knjiga, diktafona, radio prijemnika, prilagođenih knjiga i taktilnih slikovnica te pomagala za brajčno pismo.²⁵ Nadalje, za provođenje programa za osobe s poteškoćama sluha potrebno je pribaviti video materijale s popratnim tekstom ili prijevodom na znakovni jezik ili pak tiskanu građu laganu za čitanje.²⁶ Naravno, za provođenje takvih programa potrebno je imati kvalitetno educirano osoblje i eventualnog asistenta koje će biti uz dijete tijekom provođenja programa. Kada je riječ o djeci s tjelesnim poteškoćama, važno je osigurati mjesto za invalidska kolica, stabilne stolce za osobe s ortopedskim pomagalima i dr.²⁷ Sve ostale vrste posebnih potreba odnose se na nezbrinutu djecu, djecu čiji su roditelji u zatvoru, djecu slabijeg socio-ekonomskog statusa te djecu pripadnike nacionalnih manjina stoga se prema svima njima treba odnositi s posebnom pažnjom. Ta skupina djece najčešće se zatvara u sebe i ne

²⁴ UNICEF. Nav.dj. str.4

²⁵ Šupe, Tanja. Knjižnica za slijepe i slabovidne s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida, 04/2013. URL: <https://hrcak.srce.hr/142386> (2021-07-16)

²⁶ Frajtag, Sanja; Gabriel, Marija Dunja. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama : deset godina djelovanja (2000.-2010.), 06/2010. URL: <https://hrcak.srce.hr/80979> (2021-07-16)

²⁷ Isto.

pokazuje nikakve emocije i geste neovisno o tome o kakvoj se situaciji radi. Takvo ponašanje nerijetko dovodi do emocionalnih i kognitivnih poteškoća što uključuje depresiju, delikvenciju, probleme u školi, pa i uporabu opijata. Sukladno tome, potrebno im je pružiti psiho-socijalnu podršku i dati im do znanja da je knjižnica mjesto gdje nisu sami i gdje ih nitko ne osuđuje i ne odbacuje. Tim pristupom, djeci će se misli preusmjeriti na nešto drugo te će im se pomoći pri socijalizaciji i razvoju općenito.²⁸ Dakle, knjižničari trebaju djeci pružiti odmak od svakodnevice, ali i svojim uslugama i programima pomoći im pri suočavanju s istima. Trebaju znati postići balans između ta dva slučaja, te djeci pružiti mogućnost razvoja vlastite osobnosti koja će uvelike utjecati na njihovu budućnost. Sve navedeno može se postići kvalitetnim uslugama i programima poput individualnih razgovora i pomoći pri odabiru štiva za čitanje, književnim večerima na kojima se čita štivo prikladno toj skupini djece, ali i zabavnim aktivnostima koje će ih odmaknuti od svakodnevnih misli i događaja poput predstava, priredbi, igrokaza i recitacija na neku od aktualnih i zanimljivih knjiga ili slikovnica.²⁹ Osim već navedenih mogućih poteškoća, važno je napomenuti i poteškoće u učenju. Neke od najpoznatijih poteškoća u učenju su disleksija, disgrafija, diskalkulija i dispraksija. Prema hrvatskoj enciklopediji, disleksija je oslabljena sposobnost čitanja ili pisanja riječi i smislenoga teksta. Djeca koja imaju disleksiju nisu intelektualno zaostala već im je takav poremećaj urođen i nema veze s inteligencijom.³⁰ S druge strane, disgrafija se odnosi na poteškoće s pisanjem smislenoga teksta zbog nečitkog rukopisa, a diskalkulija na poteškoće s raspoznavanjem i korištenjem brojeva. Nadalje, dispraksija se pak odnosi na nešto sasvim drugo. To je pak neurološki poremećaj koji se odnosi na teškoće u organiziranju i koordinaciji pokreta.³¹ S obzirom na navedene poteškoće, očita je potreba za kvalitetno i detaljno isplaniranim uslugama i programima za takvu djecu što uključuje korištenje građe poput igara za opismenjavanje, kombinacije knjiga i videozapisa, časopisa i dr. Također, knjižnica bi trebala osmisliti zanimljive prigodne zagonetke i zadatke za djecu s navedenim poteškoćama jer će ih se na taj način potaknuti

²⁸ Association for Library Service to Children. Library Service to special population children and their caregivers: A Toolkit for Librarians and Library Workers, 2015. URL:

<https://www.ala.org/alsc/sites/ala.org.alsc/files/content/professional-tools/lsspcc-toolkit-2015.pdf> (2021-08-20)

²⁹ G. La Vigne, Nancy; Davies, Elizabeth; Brazzel, Diana. Broken Bonds: Understanding and Addressing the Needs of Children with Incarcerated Parents, 2008. URL:

http://www.urban.org/UploadedPDF/411616_incarcerated_parents.pdf (2021-08-20)

³⁰ Disleksija. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. URL:

<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15419> (2021-08-20)

³¹ Ross, Virginia; Akin, Lynn. Children with Learning Disabilities and Public Libraries: An E-Survey of Services, Programs, Resources and Training. // Public Library Quarterly Vol. 21/No. 4 (2002), str. 10. URL:

<file:///C:/Users/Lucija/Desktop/ContentServer.pdf> (2021-08-22)

na rad i vježbu što će rezultirati vidljivim napretkom.³² Za onu djecu koja pak čitanjem nisu oduševljena preporučuju se knjige sa Yalsa-inog popisa knjiga za djecu koja nemaju volje čitati.³³ Razne aktivnosti koje potiču opismenjavanje, te pomoć oko pisanja domaćih zadaća i učenja također su od ključne važnosti kada su u pitanje knjižnične usluge za djecu s posebnim potrebama. Takve usluge uključuju kratke provjere fonološke svijesti i vještina, a potiču djecu na razvijanje vlastitih sposobnosti, te im knjižnica postaje mjesto za lakše učenje i savladavanje gradiva, ali i mjesto za zabavu, druženje i razgovore, odnosno mjesto na kojemu se osjećaju prihvaćenima.

Osmišljavanje programa i usluga za djecu s posebnim potrebama vrlo zahtjevan posao u koji je potrebno uložiti puno truda i vremena. Za svu tu djecu knjižnice najčešće organiziraju razne vrste radionica ovisno o interesima djece, pričanje priča, igraonice, priredbe u kojima i oni sudjeluju, izložbe dječjih radova, književne susrete s autorima, edukacije te mnoge druge aktivnosti. Organiziranje tih aktivnosti uvelike ovisi o potrebama pojedine sredine, o broju stručnog osoblja te o prostoru i financijama knjižnice.³⁴

³² Isto.

³³ Yalsa. Quick Picks for Reluctant Young Adult Readers. URL: <https://www.ala.org/yalsa/quick-picks-reluctant-young-adult-readers> (2021-08-20)

³⁴ Stričević, Ivanka; Čičko, Hela; Križanić Delač, Đurđica. Nav.dj. str. 34.

7.1. Važnost razvijanja programa i usluga za djecu s posebnim potrebama

Važnost razvijanja usluga za djecu s posebnim potrebama prva je uvidjela svjetska organizacija Ujedinjenih naroda koja je preko UNESCO-a donijela Manifest za školske knjižnice i Manifest za narodne knjižnice.³⁵ Nešto kasnije, IFLA je, slijedeći odrednice dvaju manifesta potaknula razvoj usluga za djecu s posebnim potrebama i objavila Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom i Smjernice za građu laganu za čitanje.³⁶ Tim smjernicama i manifestima donesena su pravila kojima su se osigurala jednaka prava svoj djeci. Neka od tih pravila su pravo na slobodu informiranja, pravo na slobodan pristup informacijama, pravo na podršku i pomoć pri obrazovanju i dr. Glavna stavka koja ukazuje na važnost razvijanja programa i usluga za djecu s posebnim potrebama je upravo ona koja se obnosi na jednakost djece i na dječja prava. Nadalje, programi i usluge za djecu s posebnim potrebama doprinose razvoju pismenosti i cjeloživotnog učenja. Osim do sada navedenih razloga, važno je navesti i taj da razvoj knjižničnih programa i usluga doprinosi ohrabrivanju djece, razvoju samopouzdanja, te osnaživanju i zagovaranju za slobodu i sigurnost djece. Djeca sudjelovanjem u knjižničnim aktivnostima razvijaju razne sposobnosti i vještine, uče se prihvaćanju različitosti, razvijaju samopouzdanje i uče se poštivanju jedni drugih. Samim time osjećaju se prihvaćenije i ugodnije u društvu što je za osobe s posebnim potrebama od ključne važnosti.

³⁵ Čelić-Tica, Veronika; Gabriel, Dunja-Maria. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. URL: <https://hrcak.srce.hr/165709> (2021-07-16)

³⁶ IFLA. Smjernice za građu laganu za čitanje. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. URL: http://haw.nsk.hr/arhiva/vol5/4926/41269/www.hkdrustvo.hr/datoteke/GradaCitanje_Smjernice.pdf (2021-07-01)

7.2. Prostor knjižnice prilagođen djeci s posebnim potrebama

Kako bi knjižnica mogla razvijati programe i usluge za djecu s posebnim potrebama prvenstveno treba osigurati adekvatan prostor koji će odgovarati svima. Na primjer, trebaju osigurati siguran ulaz u knjižnicu s uključenom trakom za invalidska kolica, trebaju imati rukohvate i dizala, vrata i svjetla na senzore pokreta, rampe, prilagođena parkirna mjesta, prilagođeni toaleti i sve ostalo što će utjecati na siguran pristup osoba s bilo kojim oblikom invaliditeta.³⁷ Nadalje, kada je riječ o samom prostoru knjižnice, on treba biti lijepo uređen sa zasebnim mjestom za igru, radionice, pričaonice, čitaonice i ostale knjižnične aktivnosti za djecu. Police trebaju biti niske kako bi bile dostupne djeci, bez oštrih rubova i pretrpanosti građom. Dakle, prostor treba biti ugodan i primamljiv djeci te im treba stvarati ugodnu i pozitivnu atmosferu jer će se na taj način djeca osjećati poželjnije, sigurnije i bolje u prostorima knjižnice.³⁸ Tek kada je prostor knjižnice prilagođen svima mogu se organizirati kvalitetni i učinkoviti programi i usluge.

³⁷ IFLA. Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom lista za (samo)procjenu. URL: <https://www.bib.irb.hr/1122305> (2021-07-16)

³⁸ Izmjene Standarda za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine prilog Vol.58/No.99 (2021) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_17_322.html (2021-07-16)

8. Primjena i razvoj knjižničnih programa i usluga za djecu s posebnim potrebama u svijetu

Prema američkom popisu stanovništva iz 2010. godine doznaje se da čak 5,2% odnosno 2,8 milijuna djece ima neki oblik posebne potrebe, no one se najčešće vežu uz poteškoće s koncentracijom, pamćenjem te uz poteškoće vezane uz čitanje i pisanje. Sukladno tome, provedeno je istraživanje kojim se ispitala količina i vrsta knjižničnih usluga i programa za djecu s posebnim potrebama. Rezultati istraživanja pokazali su da u to doba samo 22% od 184 ispitane knjižnice nudi usluge i programe za djecu s posebnim potrebama. Usluge i programi koje nude vezani su uz ljetne čitateljske klubove, lutkarske predstave „Kids on the Block“ koje simboliziraju djecu s posebnim potrebama, pričanje priča, organiziranje igara, razne obrtničke programe itd. Također, neke od knjižnica nude uslugu osnova programiranja te razne programe za čije se provođenje koristi glazba. Cincinnati and Hamilton County Public Library pak nudi posebne usluge za djecu s autizmom pod nazivom *Autism Night Out* u kojemu obitelji s autističnom djecom dolaze u knjižnicu van njezinog radnog vremena i sudjeluju u aktivnostima poput Sensational Storytimes u kojima djeca uz pomoć svih osjetila doživljavaju priču koja im se čita te uz to ne ometaju druge korisnike knjižnice. Ispitanici koji su naveli da njihove knjižnice nemaju usluge i programe za djecu s posebnim potrebama svjesni su potrebe za istima te su se okrenuli ka razvijanju istih.³⁹ Nasuprot istraživanju, postoje zasebne knjižnice koje nude usluge i programe za djecu s posebnim potrebama a jedna od njih je Los Angeles Public Library. Knjižnica ni na koji način ne diskriminira djecu s posebnim potrebama nego im nudi, npr. mogućnost tumača znakovnog jezika, pomoćnih uređaja za slušanje te druga pomagala. Također, knjižnica nudi audio knjige, povećala, materijale koji su tiskani do 60 puta većima od stvarne veličine, nudi uslugu OverDrive koja korisnicima omogućuje prilagođavanje fonta, svjetlosti itd. Za gluhe i nagluhe osobe nude VRI usluge koje omogućavaju pristup online razgovoru znakovnim jezikom, dok za slijepce i slabovidne organiziraju Zoom sobe u kojima mogu čuti sve o onome što se prikazuje na zaslonu. Osim usluga koje se nude direktno u knjižnici i na njihovoj web stranici, Los Angeles Public Library daje mogućnost pristupa drugim knjižnicama koje su prilagođene izričito osobama s nekom vrstom

³⁹ Adkins, Denice; Bushman, Bobbie. A Special Needs Approach: A Study of How Libraries Can Start Programs for Children with Disabilities. URL: https://www.researchgate.net/publication/282463808_A_Special_Needs_Approach_A_Study_of_How_Libraries_Can_Start_Programs_for_Children_with_Disabilities (2021-07-18)

posebne potrebe.⁴⁰ Za razliku od američkih knjižnica u kojima većinom postoje usluge i programi za djecu s posebnim potrebama, knjižnice Južne Afrike ne mogu se pohvaliti istim. Glavni razlog za nedostatak takvih usluga leži upravo u tome da južnoafričke knjižnice nemaju osoblje koje je obučeno i dovoljno stručno za rad s takvom djecom. Provedeno je istraživanje u Tanzaniji gdje je od 51 ispitanika, njih 47 odgovorilo da nisu imali dodatno obrazovanje i osposobljavanje za rad s djecom s posebnim potrebama što dovodi upravo do tog nedostataka usluga za takvu djecu. Zaposlenici te knjižnice imaju dostupno obrazovanje kada je u pitanju knjižničarska i informacijska znanost, no kurikulum ne sadrži dio u kojemu se uči odnosno obučava za rad s djecom s posebnim potrebama.⁴¹ Nasuprot Tanzaniji, u državi Malavi razvijaju se usluge za djecu s posebnim potrebama unatoč poprilično lošem financijskom stanju zemlje. Iz ukupnog državnog proračuna, za knjižnicu i njezine usluge odvaja se ukupno 1,3% novčanih sredstava što ne pokriva niti najosnovnije troškove kada je u pitanju knjižničarsko poslovanje. Od količine sredstava koje knjižnica dobije, manje od 1% odlazi na nabavu građe stoga se građa većinskim dijelom nabavlja donacijama. Unatoč tome, knjižnica ima osigurane usluge, programe i građu prilagođenu djeci s posebnim potrebama, a osim toga postavljeni su i liftovi i rampe koje osobama s invaliditetom olakšavaju kretanje. Građa za djecu s posebnim potrebama sve se više pribavlja, a odnosi se na materijale za čitanje u velikom fontu, pomoćne uređaje, usluge vezane uz uporabu tehnologije, brajčno pismo i dr. Uz sve postojeće usluge, knjižnice u Malavi i dalje obrazuju svoje zaposlenike i osposobljavaju ih za rad s djecom s posebnim potrebama, a samim time i napreduju u razvitku usluga i programa prilagođenih njima. Nadalje, kada je u pitanju Europa i razvoj knjižničnih programa i usluga za djecu s posebnim potrebama, u Velikoj Britaniji većina se usluga odnosi na djecu s tjelesnim poteškoćama te na one sa poteškoćama u čitanju i pisanju, pa tako britanske knjižnice osiguravaju prostor prilagođen djecu s tjelesnim poteškoćama, ali i izdaju razne nove materijale prikladne slabovidnima, gluhima te svima onima koji imaju bilo kakvu vrstu poteškoće. Materijali se najčešće vežu uz izradu vodiča za korištenje tehnologije koja pripomaže pri određenim zadacima.⁴² Isto tako, ostale europske knjižnice organiziraju radionice, pričaonice i

⁴⁰ Los Angeles Public Library. URL: <https://www.lapl.org/about-lapl/ada> (2021-07-18)

⁴¹ Majinge M., Rebecca; T. Msonge, Vincent. The integration of special needs for people living with disabilities into Tanzania's LIS curriculum, 2020. URL: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2304-82632020000100004 (2021-08-23)

⁴² Usherwood, Bob. Improving Library Services to People with Disabilities. // Journal of librarianship and information science, Vol. 41/ No. 2 (2009), str. 126. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1017.3879&rep=rep1&type=pdf> (2021-09-12)

dr., a osim aktivnosti, osiguravaju i stručno osoblje te asistente koji će djeci pomagati pri određenim aktivnostima. Unatoč brojnim aktivnostima i uslugama koje europske knjižnice nude djeci s posebnim potrebama, one ih i dalje razvijaju u skladu sa smjericama. Sukladno navedenom može se zaključiti da svjetske knjižnice, unatoč tome što već imaju mnoštvo kvalitetnih usluga za djecu s posebnim potrebama i dalje ih sve više unaprjeđuju.⁴³ Naravno, kada je u pitanju razvoj takvih programa i usluga vidljiva je razlika između jače i slabije razvijenih zemalja te pojedinih kontinenata jer pojedine zemlje ponajviše zbog lošije financijske situacije nemaju mogućnost kvalitetnog razvijanja usluga i osposobljavanja osoblja. Taj problem i dalje je prisutan u mnoštvu zemalja, no unatoč tome, zemlje i dalje svoje poslovanje usmjeravaju ka najvećem cilju, a to je rad i prilagođenost djeci s posebnim potrebama.

⁴³ Chaputula, Aubrey H.; Mapulanga, Patrick M. Provision of library services to people with disabilities in Malawi, 2017. URL: <file:///C:/Users/Lucija/Downloads/1619-3502-1-PB.pdf> (2021-08-23)

9. Knjižnični programi i usluge za djecu s posebnim potrebama u Republici Hrvatskoj

Prema članku iz VBH iz 2005. godine, Hrvatska nije imala dobro razvijene usluge za djecu s posebnim potrebama te se neprestano težilo ka napretku u razvijanju istih. S vremenom napredak je postignut stoga je danas Hrvatska znatno bolja u odnosu na prijašnjih nekoliko godina. Značajni napredak vidi se u održavanju okruglih stolova za knjižnične usluge za djecu s posebnim potrebama koji su se počeli održavati 2004., a održavali su se sve do 2013. godine. Osim okruglih stolova, u Hrvatskoj su se održavali i programi za djecu s disleksijom, a po završetku istih počele su se provoditi edukacije i seminari za knjižnično osoblje. U nastavku teksta slijedi nekoliko primjera hrvatskih knjižnica i njihovih usluga i programa za djecu s posebnim potrebama. Kao prvi primjer navodi se Dječja knjižnica Marina Držića u Zagrebu koja od 2002. godine provodi usluge i programe za djecu s posebnim potrebama. Osim uobičajenih aktivnosti koje se redovito provode s djecom predškolske i školske dobi, organiziran je i program prilagođen djeci s disleksijom. Program je proveden u obliku izložbe na kojoj su prikazani razni radni materijali koji se koriste pri radu s djecom s disleksijom. Osim izložbi, organizirane su i radionice na istu temu čiji je cilj bio potaknuti čitanje kod djece predškolske dobi i mlađe. Također, knjižnica provodi i aktivnosti poput pričaonica i „multi kulti“ radionica koje su namijenjene djeci s posebnim potrebama predškolske dobi, a čiji je cilj suzbijanje otpora prema pisanoj riječi.⁴⁴ Osim Dječje knjižnice Marina Držića u Zagrebu, programe za djecu s disleksijom nude i Dječja knjižnica Vladimir Nazor u Zagrebu, Gradska knjižnica Pregrada i mnoge druge.⁴⁵ Nadalje, Gradska knjižnica i čitaonica u Virovitici djeci s posebnim potrebama omogućila je boravak u igraonici Knjižnice u kojoj je dostupan i kutak za slijepe.⁴⁶ Osim pozitivnih primjera prakse razvijanja programa i usluga za djecu s posebnim potrebama, postoje i oni negativni. Na primjer, mnoštvo knjižnica u Hrvatskoj, pa tako i Gradska i sveučilišna knjižnica u Osijeku nema usluge prilagođene djeci s posebnim potrebama. Odjel za djecu i mlade u navedenoj knjižnici održava razne radionice i programe za djecu, ali rijetkost je da su te radionice prilagođene i djeci s posebnim potrebama

⁴⁴ Hrvatska udruga za disleksiju. URL: <http://hud.hr/knjiznice-i-disleksija/> (2021-07-02)

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Strateški plan Gradske knjižnice i čitaonice u Virovitici 2015.-2020., 2014. URL: <http://www.arhiva.knjiznicavirovitica.hr/files/Strategija%20Gradska%20knjiznica%20i%20citaonica%20u%20Virovitici.pdf> (2021-07-02)

prvenstveno zbog premalog prostora odjela, nepristupačnosti osobama s invaliditetom te lošim navikama ljudima iz te sredine.

10. Budućnost knjižničnih programa i usluga za djecu s posebnim potrebama

S obzirom na današnji brzi razvoj tehnologije, knjižnični programi i usluge za djecu s posebnim potrebama puno se brže i lakše razvijaju. Poznato je da većina službenih stranica knjižnica svoj sadržaj prilagođavaju osobama s invaliditetom, a nerijetko i osmišljavaju online aktivnosti za djecu s posebnim potrebama. Uzimajući u obzir postojeće usluge i programe za djecu s posebnim potrebama lako se da zaključiti da će u razvoj istih u budućnosti još više napredovati posebice zato što živimo u digitalnom dobu. Knjižnica kao takva ostat će mjesto zabave i učenja, no jedina razlika je ta što će svoje usluge sve više razvijati u digitalnom obliku. To, naravno, nije loš način razvoja usluga jer današnje, a i buduće generacije sve su više okrenute digitalnome svijetu tako da razvoj digitalnih usluga daje mogućnost razvoja knjižnica i prikupljanja još više novih korisnika no što je to bilo dosadašnjih godina. Kvalitetne i zanimljive igre, online radionice, online pričanje priča mogle bi utjecati na status knjižnice u današnjem svijetu, ali i unaprijediti razvoj pismenosti i navika čitanja u djece. Isto tako, djeca s posebnim potrebama imat će veće mogućnosti i veći izbor usluga i programa primjerenih upravo njima. Tehnologija će se razvijati sve više, a samim time će i pomagala za djecu s invaliditetom doživjeti napredak. Nadalje, dodatnom edukacijom dječjih knjižničara razvit će se i bolje prenošenje znanja o računalnoj pismenosti te će i djeca slabijeg socio-ekonomskog statusa imati mogućnost razviti sposobnosti korištenja računalom i otkriti prednosti računalne tehnologije. Naravno, budućnost knjižničnih programa i usluga ne leži samo u napretku tehnologije već i u boljem stanju knjižnične građe. Knjižnice sve više nabavljaju suvremenu literaturu za svoje korisnike stoga će djeca uvijek imati mogućnost upoznati se s novom građom, sudjelovati u inovativnim idejama knjižničara kada su pitanju radionice, pričaonice, igraonice i sve ostale aktivnosti koje se u knjižnici provode.

11. Zaključak

Dječje knjižnice imaju važnu ulogu u razvoju rane pismenosti, obrazovanja i cjeloživotnog učenja u djece stoga je razvijanje njihovih usluga od prestižne važnosti, pa tako i osmišljavanje knjižničnih usluga i programa za djecu s posebnim potrebama čine važan dio knjižničkog poslovanja jer obuhvaćaju jednu od zahtjevnijih skupina korisnika knjižnice. Djeca s posebnim potrebama potrebno je pružiti posebne programe prilagođene isključivo njima, no to ne znači da se trebaju izdvajati od druge djece. Dječji knjižničar je taj koji uz ostalo knjižnično osoblje treba imati sposobnost osmišljavanja i organiziranja usluga, aktivnosti i programa koji su prilagođeni svim korisnicima knjižnice. Naravno, ponekad usklađivanje tematike i načina provođenja radionice na način koji je prilagođen svima predstavlja problem i zahtijeva više truda i rada, no uz posjedovanje navedenih kompetencija dječjeg knjižničara s vremenom se može postići balans. Jedan od glavnih ciljeva provođenja usluga i programa za djecu s poteškoćama jest prihvaćanje različitosti te zahvaljujući tome knjižničari uspijevaju uspostaviti taj balans i djecu potaknuti na razvoj komunikacije, pružiti im temelje rane pismenosti i naglasiti im važnost stjecanja samopouzdanja. Dakle, dječji knjižničar ima veliku ulogu i pružanju osjećaja prihvaćenosti djeci s posebnim potrebama, ali i razvoju svijesti o različitostima u ostale djece.

Literatura

1. Adkins, Denice; Bushman, Bobbie. A Special Needs Approach: A Study of How Libraries Can Start Programs for Children with Disabilities. URL: https://www.researchgate.net/publication/282463808_A_Special_Needs_Approach_A_Study_of_How_Libraries_Can_Start_Programs_for_Children_with_Disabilities (2021-07-18)
2. Association for Library Service to Children. Library Service to special population children and their caregivers: A Toolkit for Librarians and Library Workers, 2015. URL: <https://www.ala.org/alsc/sites/ala.org.alsc/files/content/professional-tools/lsspcc-toolkit-2015.pdf> (2021-08-20)
3. Chaputula, Aubrey H.; Mapulanga, Patrick M. Provision of library services to people with disabilities in Malawi, 2017. URL: <file:///C:/Users/Lucija/Downloads/1619-3502-1-PB.pdf> (2021-08-23)
4. Čelić-Tica, Veronika; Gabriel, Dunja-Maria. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. URL: <https://hrcak.srce.hr/165709> (2021-07-01)
5. Disleksija. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15419> (2021-08-20)
6. Frajtag, Sanja; Gabriel, Marija Dunja. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama : deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol 53./No.2 (2021) str. 1-9. URL: <https://hrcak.srce.hr/80979> (2021-07-01)
7. G. La Vigne, Nancy; Davies, Elizabeth; Brazzel, Diana. Broken Bonds: Understanding and Addressing the Needs of Children with Incarcerated Parents, 2008. URL: http://www.urban.org/UploadedPDF/411616_incarcerated_parents.pdf (2021-08-20)
8. Hrvatska udruga za disleksiju. URL: <http://hud.hr/knjiznice-i-disleksija/> (2021-07-02)
9. IFLA. Guidelines for Library Services For Young Adults. URL: <https://archive.ifla.org/VII/s10/pubs/ya-guidelines-en.pdf> (2021-07-04)
10. IFLA. Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED497653> (2021-07-14)
11. IFLA. Libraries for Children and Young Adults IFLA Section. URL: <https://www.ifla.org/libraries-for-children-and-ya> (2021-06-30)

12. IFLA. Libraries Serving Disadvantaged Persons Section : Strategic Plan 2006-2007. URL: <http://origin-archive.ifla.org/IV/ifla61/slidis94.html> (2021-06-30)
13. IFLA. Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom lista za (samo)procjenu. URL: <https://www.bib.irb.hr/1122305> (2021-06-30)
14. IFLA. Smjernice za građu laganu za čitanje. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. URL: http://haw.nsk.hr/arhiva/vol5/4926/41269/www.hkdrustvo.hr/datoteke/GradaCitanje_Smjernice.pdf (2021-07-01)
15. Izmjene Standarda za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine prilog Vol.58/No.99 (2021) URL: https://narodne.novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_17_322.html (2021-07-16)
16. Knjižnice grada Zagreba. Izvještaj o radu Knjižnica grada Zagreba za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2020. (brojčani pokazatelj), 01/2021. URL: https://issuu.com/knjiznicegradzagreba/docs/izvjestaj_2020 (2021-09-12)
17. Los Angeles Public Library. URL: <https://www.lapl.org/about-lapl/ada> (2021-07-18)
18. Majinge M., Rebecca; T. Msonge, Vincent. The integration of special needs for people living with disabilities into Tanzania's LIS curriculum, 2020. URL: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2304-82632020000100004 (2021-08-23)
19. Rački, Josip. Osobe s osobitim potrebama : Tretman osobitih potreba u školi i drugim životnim sredinama, 11/1995. URL: <https://hrcak.srce.hr/32201> (2021-06-30)
20. Ross, Virginia; Akin, Lynn. Children with Learning Disabilities and Public Libraries: An E-Survey of Services, Programs, Resources and Training. // Public Library Quarterly Vol. 21/4 (2002), str. 9-18. URL: <file:///C:/Users/Lucija/Desktop/ContentServer.pdf> (2021-08-22)
21. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Povremeno izdanje Hrvatskog knjižničarskog društva. Novi niz, knj. 18. Zagreb: HKD, 2008.
22. Strateški plan Gradske knjižnice i čitaonice u Virovitici 2015.-2020, 2014. URL: <http://www.arhiva.knjiznicavirovitica.hr/files/Strategija%20Gradska%20knjiznica%20i%20citaonica%20u%20Virovitici.pdf> (2021-07-02)

23. Stričević, I.; Čičko, H.; Križanić Delač, Đ. Knjižnične službe I usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspective. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske Vol. 49/No.1 (2006.) str. 34. URL: <https://hrcak.srce.hr/165708> (2021-07-01)
24. Šupe, Tanja. Knjižnica za slijepo i slabovidne s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida, 04/2013. URL: <https://hrcak.srce.hr/142386> (2021-07-01)
25. UNICEF. Konvencija o pravima djeteta. URL: <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta> (2021-06-30)
26. Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (2021-06-30)
27. Usherwood, Bob. Improving Library Services to People with Disabilities. // Journal of librarianship and information science, Vol. 41/ No. 2 (2009), str. 126-127. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1017.3879&rep=rep1&type=pdf> (2021-09-12)
28. Ustav Republike Hrvatske. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_41_705.html (2021-06-30)
29. Yalsa. Quick Picks for Reluctant Young Adult Readers. URL: <https://www.ala.org/yalsa/quick-picks-reluctant-young-adult-readers> (2021-08-20)